
CURT WITTLIN

LA BIBLIOTECA DE LA
FAMÍLIA MERCADER DE
VALÈNCIA L'ANY 1489

E

En el seu llibre recent sobre Joanot Martorell, Jesús Villalmanzo escriu a la pàg. 189: «Durante la redacción de su novela Joanot pudo contar, además de todo el material que él había ido acumulando en cuadernos y notas sueltas a lo largo de sus años napolitanos [...], con la rica y variada biblioteca de su tío Berenguer Mercader». Deixo a d'altres d'opinar sobre la hipòtesi de Villalmanzo que Martorell, gràcies a la magnífica biblioteca dintre del palau reial d'Alfons el Magnànim, «tuvo tiempo en Nápoles [...] para adquirir una gran cultura» [ibid., 182]. Jo em limitaré ací a la segona part de l'afirmació i demostraré que Martorell, autor del manuscrit intitulat *Tirant lo Blanc*, empenyorat el 1464 amb Joan de Galba, probablement no havia llegit mai cap llibre de la biblioteca dels Mercader. Atès que no tenim l'inventari dels llibres de Berenguer Mercader, ens cal assumir, per arribar a aquesta conclusió, que tots els seus manuscrits passaren després de la seva mort el 1467 a casa del seu germà Matias, i que s'hi trobaven encara el 1489, quan es van inventariar.

Molts dels meus lectors saben qui era Berenguer Mercader. No tant perquè havia estat batlle de València, sinó perquè fou l'amfitrió d'aquell famós dinar amb sobretaula literària que ens descriu Joan Roís de Corella.¹ Matias Mercader era ardiaca, canonge i paborde de la Catedral de València, inquisidor el 1487. Tots dos eren fills de Joan Mercader, doctor *utriusque iuris*, igualment batlle en el seu temps. Havia acompanyat Alfons V durant la campanya de Nàpols. Sembla que un fill de Joan

(1) Joan Roís de Corella, *Parlament o col·lació que s'esdevenc en casa de Berenguer Mercader*; per a edicions, vegeu les referències bibliogràfiques finals.

mantenia bones relacions amb la Cort a Itàlia també després de la mort del Magnànim, i així rebia alguns manuscrits embellits amb les «armes del rey en Fernando».² Joan deixà a Matias un llibre amb els Evangelis i un altre amb les Epístoles de sant Pau. Matias els va relligar en un sol volum, el qual, en el seu testament, deixà a Honorat Mercader «perquè són llibres que no deuen eixir de mans de fills e de hereus de Mercader». Aquest mateix germà, «cap de la casa de nosaltres», doncs probablement major, però eclesiàstic, a més rebé l'admirable manuscrit del *Laudatorium* llatí de Francesc Eiximenis que Joan havia llegat a Matias i que avui es conserva a l'arxiu de la Seu de València.³ Quant als manuals de dret que posseïa el pare, Matias manà que fossin lliurats al seu nebot Pere Mercader i que aquest els donés a aquell fill seu que «studiarà en los dits drets e se dispondrà de ésser capellà». A la Seu, Matias llegà tan sols el seu exemplar manuscrit de les *Collationes* de Cassià.⁴ La resta de la biblioteca la va heretar el cavaller Perot Mercader, senyor de Xert, que assistia a la redacció de l'inventari com a hereu. Era aleshores ja molt vell, atès que el 1439 havia estat procurador de Joan de Monpalau, l'adversari de Martorell en la famosa «batalla», projectada però mai duta a terme, per salvar l'honor de la germana burlada.⁵ El testament i l'inventari de Matias Mercader forma un rotlle llarg de gairebé cinc metres. Fou a casa del senyor Antoni Mercader i Tudela que José Enrique Serrano y Morales el va poder copiar a la fi del segle passat, per publicar-lo a l'apèndix del seu *Diccionario de impresores valencianos*, pàgs. 638-648.

No em proposo ací de refer l'edició feta per Serrano. Però em sembla útil presentar les 192 entrades de l'inventari en una forma més manejable, separant manuscrits i impresos, agrupant els llibres segons costums moderns i ometent les descripcions codicològiques. Sovint, quan no hi ha problemes d'identificació, completo o afegeixo noms d'autors i els títols —que canvio al llatí si es tracta d'una obra en llatí— i regularitzo les grafies. Guions - indiquen que més d'un text es troba en un mateix còdex. Un simple / separa volums d'un mateix autor. Indico amb [?] que falta el títol d'una obra d'un autor que n'ha escrit diverses o que queden d'altres dubtes.

A) Manuscrits:

1. Textos bíblics, patristics i religiosos

Evangelia (incipit «Plures fuisse...»);

Actus apostolorum;

Saltiri - e altres llibres, CATALÀ;

Collatio novi et veteris testamenti;

Agustí, *De mendacio* - Gregori, *Pastorale*;

Agustí, *Super Genesim* - (?) *Arithmetica* VI - *Epistolae* XVIII;

(2) Aquesta situació recorda el que havia passat en la família Llull de Barcelona. El 1438, Joan acompanyà Alfons el Magnànim a Nàpols. El seu fill s'hi va quedar, i els seus dos germans hi anaren més tard. Després de viure allà vint-i-quatre anys, Romeu Llull tornà a Barcelona, portant amb ell algunes poesies seves, a les quals n'afegirà d'altres. Vegeu l'edició recent de les seves *Obres* feta per Jaume Turró.

(3) Per a la descripció d'aquest manuscrit del *Laudatorium* vegeu-ne la meua edició crítica, p. 27. D'aquestes pregàries s'havia fet una còpia de luxe per a Alfons el Magnànim, conservada a la Biblioteca Universitària de València. Joan Mercader, ¿havia estat l'impulsor d'aquest projecte?

(4) En el moment de redactar l'inventari, els marmessors s'adonen que el *Breviari de València* que trobaren a la biblioteca de Matias «és del Capítol... e fa a restituir».

(5) Vegeu Villalmanzo, *Diplomatario*, doc. 698, reproduït ja a J. Villalmanzo - Jaime J. Chiner, *La Pluma y la Espada*, València, Ajuntament, 1992, doc. 495. Atesa aquesta relació de confiança entre Monpalau i un Mercader, em demano si podem pressuposar una amistat entre Martorell i els Mercader.

Basili, *Homiliae*;
Cassià, *Collationes*;
Gregori, *Pastorale* / Lo dialogo, LLENGUA?;
Sant Tomàs, *Opuscula*;
Eiximenis, *Laudatorium*;
Consueta de la seu de València;
Obres e officis de cant;
(?) Mestre Alfonso, *Les regles sobre l'offici*;
(?) *Oració feta per lo rei d'Hongria al Papa Sixt*, (CATALÀ?);

2. Manuals legals

Decretum; / *Rosarium super Decretum*;
Decretales; / Papa Innocent, *Super Decretales*; / Johannes Andreae, *Super Decretales* en 2 volums;
Papa Climent V, *Clementinae*;
lo Sisè; / *Codex*;
Constitutiones provinciales;
(?) incipit «*Officium inquisitionis...*»;

3. Textos clàssics, medievals i humanístics

Aristòtil, *Dialectica* / *Ethica - Politica - Economica* - i moltes altres obres / *Regimen sanitatis* e altres tractats d'ell; / *Secreta secretorum*;
Ciceró, *De officiis - De amicitia* / *Paradoxa*;
Juvenal, (*Satyrae*) / una altra còpia (*rescriptum?*);
Lucà, *Pharsalia*;
Plutarc, *Vitae*;
Sal·lusti, *De bello jugurtino*;
Vegeci, *De re militari*;
Philippus de Barbieri, (*Discordantiae Hieronymi et Augustini?*);
Laurenzo d'Arezzo, (?);
Leonardo d'Arezzo, *Adversum Gothos*;
(?) incipit «*Leonarde...*»;
Francesco Petrarca, (?);
Antonio Beccadelli, *De factis regis Alfonsi*;
Francesc de Pertusa, *Memorial de la fe cristiana*, CATALÀ;
Eiximenis, *Laudatorium*;

4. Textos pràctics, textos no identificats

De menescalia, 3 volums diferents, LENGUA?;
 Plini, *De naturali historia* en ITALIA / (?) incipit «Duo fuisse...»;
 Quintilià, *Declamationes / Exclamationes* (per *Institutiones* ?);
 Isidor, *Etymologiae*;
 Lorenzo Valla, *Elegantiae / Extrets de les Elegantiae*;
Vocabulista;
 Servius, *Vocabulista*;
 Pere de Miret, *Flores dictaminis*;
 (Johannes ?), lo *Compensori*;⁶
 (?) *Epistolae florentinorum ad papam*;
 (?) incipit «Camaritanus autem...», (per Samaritanus?), «molt vell»;
 (?) incipit «Congratulantium sisii...» (per Sixti?);
 (?) incipit «Quaero an Papa...»;
 (?) incipit «Pulcre...»;
 (?) incipit «Sola virtutum...», llibre xiquet, un dibuix al foli 2;

B) Llibres impresos:

1. Textos bíblics, patrístics i religiosos

Bíblia, 2 volums en forma major / en forma mitjana / en 4 volums amb comentari de Nicolau de Lira;
 Nicolau de Lira, 5 volums *Super Bibliam*;
 Johannes XXI, *Thesaurus pauperum*;
Super Cantica canticorum;
 Jaume Peres de València, *Glossa super Psalterium*;
Concordantia Bibliae;
 Johannes Marchesinus, *Mammotrectus super Bibliam*;
 Antonino, *Summa theologica*: II.1 / II.2 / II - III / III;
 Sant Tomàs, *Super Sententias*: I / II.1 / III / IV;
Vitae patrum / Apophthegmata patrum;
 Ludolf de Saxònia, *Vita Christi*;
Rationale divinatorum officiorum;
 Guido de Monte Rocherii, *Manipulus curatorum*;
 Agustí d'Ancona, *Quodlibeta* (per *Summa de potestate ecclesiastica*?);
 Agustí, *De civitate Dei / Meditationes / Sermones*;
 Athanasius, *Contra haereticos* / (atribuït a A.), *Super Paulum*;

(6) *Lo Compensori* era un voluminós vocabulari llatí. Potser el dels Mercader es conserva avui a la biblioteca capítular de València amb el núm. 115. Ens podríem demanar si havia servit de base a l'edició, feta a València l'any 1475, del *Comprehensorium*. Vegeu Colón i Soberanas, *Panorama de la lexicografia*, 37-43.